

УДК 005.32:334.72:330.131.5

DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2022-2-6>

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Сердюк Олександр Анатолійович,
магістр психології, викладач кафедри психології
Університет розвитку людини «Україна»

alexserdiuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4740-0592>

Мета – виявити комплекс особистісних якостей, що сприяють ефективній підприємницькій діяльності, та особливості їх розвитку.

Методи: тест на загальні здібності до підприємництва (GET TEST); тест-опитувальник самоорганізації діяльності; тест самодетермінації; шкала самоефективності Р. Шварцера, М. Єрусалема. Вибірку дослідження склали 62 особи – представники малого бізнесу (успішні підприємці та початківці), що належали до трьох основних сфер діяльності (продаж товарів, надання послуг, виробництво).

Результати. Основними мотивами підприємницької діяльності є мотиви ініціативи і активності, поваги та самоповаги, самореалізації, ризику. Порівняння здібностей до підприємництва серед успішних підприємців та початківців показало достовірні відмінності: зокрема, в успішних підприємців більш вираженими є потреба в досягненнях, цілеспрямованість та рішучість, потреба в незалежності; найбільш вираженими у них є схильність до творчості, вміння йти на розумний ризик, цілеспрямованість та рішучість. В особистісній детермінації підприємницького успіху важливе значення належить факторам особистісної автономії, самовираженню, цілеспрямованості, планованості та самоефективності.

Висновки. Провідна роль в психологічних чинниках підприємницької діяльності належить мотивації самореалізації особистості, практично наряду з мотивами комерційного успіху та свободи і незалежності. Внутрішньою основою успішної підприємницької діяльності людини є прагнення до свободи і незалежності, самоефективність; віра в свої можливості; потреба в досягненнях; вольові та організаційні здібності; визначеність цілей; осмисленість життя; цілеспрямованість; самоорганізація; здатність контролювати події життя; наполегливість і планованість; інноваційність; прагнення до новизни; інтуїція; вміння йти на розумний ризик; схильність до творчості.

Ключові слова: підприємницька діяльність, підприємницька мотивація, самореалізація, особистісний потенціал підприємця.

THE PSYCHOLOGICAL FACTORS OF EFFECTIVE ENTREPRENEURSHIP

Serdiuk Oleksandr Anatoliiovych,

Master in Psychology, Lecturer at the Department of Psychology

"Ukraine" University,

alexserdiuk@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4740-0592>

The article **goal** is to identify a set of personal qualities that contribute to effective entrepreneurship and the specific development of such qualities.

Methods: the test for general entrepreneurial abilities (GET TEST); the test-questionnaire for self-organization; the self-determination test; the General Self-Efficacy Scale developed by R. Schwarzer, M. Jerusalem. The research sample consisted of 62 people – representatives of small businesses (successful entrepreneurs and beginners) who belonged to three main activity spheres (goods sales, provision of services, production).

Results. The main entrepreneurial motives are the desire for initiative and activity, respect and self-respect, self-realization, risk acceptance. The entrepreneurial abilities compared among successful entrepreneurs and beginners showed some reliable differences: in particular, successful entrepreneurs had higher need for achievements, better purposefulness and determination, their need for independence was more pronounced; their creativity, the ability to accept reasonable risks, purposefulness and determination were more strongly expressed. As for personal determinants of entrepreneurial success, the factors of personal autonomy, self-expression, purposefulness, planning and self-efficacy were greatly important.

Conclusions. The psychological factor influencing most strongly entrepreneurial activities was an individual's motivation for self-realization, the motives of commercial success, freedom and independence were important to the nearly same degree. The internal basis for an individual's successful entrepreneurship included: the desire for freedom and independence, self-efficacy; the faith in one's own abilities; the need for

achievement; willpower and organizational abilities; existing life goals; meaningfulness of life; purposefulness; self-organization; the ability to control life events; perseverance and planning; innovativeness, desire for novelty and intuition; the ability to accept reasonable risks; creativity.

Key words: *entrepreneurship, entrepreneurial motivation, self-realization, an entrepreneur's personal potential.*

Вступ. Розгляд підприємницької діяльності як особливого виду професійної діяльності, що має свій зміст, структуру і критерії успішності, є достатньо обґрунтованим у сучасних вітчизняних дослідженнях (Карамушка, Худякова, 2011; Москаленко, Сила, 2018; Пачковський, 2007 та ін.). Практика країн з розвинутою економікою свідчить, що малі та середні підприємства є найбільш масовою формою ділового життя, і саме вони забезпечують соціально-економічну стабільність суспільства (De Noble, Jung, Ehrlich, 1999; Cooper, Peake, Watson, 2016). Оскільки підприємництво є особливим типом професійної діяльності, де на перший план виходить його взаємозв'язок з особистістю людини, то розвиток підприємництва і характер такого розвитку безпосередньо залежать від активності самого суб'єкта підприємницької діяльності. Ефективність же підприємницької діяльності визначається мірою її успішності, що припускає наявність психологічних чинників, що зумовлюють цю успішність, а саме внутрішніх, психологічних якостей самого підприємця.

Гостра нестабільність на ринку праці в Україні, проблеми безробіття, зумовлені спочатку пандемією COVID-19, тепер війною – чинники економічної незахищеності населення. Тому досвід підприємницької діяльності, особливо для молоді, – це і гарантія працевлаштування у майбутньому, і можливість реалізувати свій особистісний потенціал, і розвиток відчуття незалежності та автономії, що надзвичайно важливо для професійного та особистісного становлення. У цьому ключі підприємництво є, свого роду, соціальним «страхувальним клапаном», можливість удатися до якого знижує напруженість в суспільстві.

Теоретичне обґрунтування проблеми. Поняття «підприємництво» в сучасному розумінні визначається як інноваційна діяльність, пов'язана із використанням наявних можливостей із максимальною користю (Креденцер, 2015; Москаленко, Сила, 2018; Пачковський, 2007 та ін.). Підприємництво як специфічний вид діяльності, що сприяє розвитку особистості, її творчій активності в процесі самореалізації, розглядають Т. Кулаковський та О. Кулаковська (2016). В сучасних визначеннях підприємництва наявний полісемантизм. Підприємництво розглядається як особливий тип поведінки людини, а також як різновид професійної або трудової діяльності (Москаленко, Сила, 2018; Пачковський, 2007). Найбільш повним, на нашу думку, є погляд В. Моска-

ленко (2003), згідно з яким підприємництво аналізується як поведінка, як діяльність та як модель особистості.

Одним із важливих напрямків аналізу підприємницької діяльності є вивчення проблеми успішності підприємницької діяльності. Значна кількість досліджень присвячена виявленню зв'язку успішності діяльності із мотивацією, заснованому на теорії потреби у досягненнях Д. Мак-Клелланда (1965). Також, на думку американських дослідників Р. Хізрича і М. Пітерса, у структурі мотиваційної сфери підприємців визначальним є мотив набуття через підприємництво власної незалежності та матеріальний інтерес (Хізрич, Пітерс, 1992). Серед основних мотивів підприємницької діяльності виділяють: мотиви особистісного зростання, самореалізації (Dubini, 1989); прагнення свободи і незалежності, досягнення успіху у своїй справі, насичене професійне спілкування, можливість отримання високого прибутку (Пачковський, 2007).

При виділенні особистісних чинників мотивації підприємницької діяльності особливу увагу дослідники приділяють вивченню ймовірного зв'язку мотивації із такими особистісними якостями, як впевненість у власних можливостях, наполегливість, реалістичність, здатність до розвитку (Лазорко, 2015; Cooper, Peake, Watson, 2016; Peterson, Seligman, 2004). Такі особистісні детермінанти успішного підприємництва, як здатність до ризику, до інноваційного типу мислення, творчості та активності відрізняють підприємницьку діяльність від консервативної орієнтації, обумовлюють її спрямованість на динамічне зростання. Суб'єктний підхід до аналізу підприємництва реалізується лише в деяких сучасних підходах психології (Setiawan, 2014). У межах такої дослідницької традиції проблема підприємництва розглядається не з позицій структури професійної діяльності, а з позицій структури особистості, її психотипу, який дозволяє людині продукувати і здійснювати інновацію, спираючись переважно на власні сили. У рамках суб'єктного підходу людина постає як суб'єкт діяльності, що впроваджує в життя певну систему цінностей, ідеалів, власну індивідуальність.

Мета статті полягає у виявленні комплексу особистісних якостей, що сприяють ефективній підприємницькій діяльності.

Методологія і методи дослідження. В емпіричному дослідженні застосовувався такий діагностичний інструментарій: тест на

загальні здібності до підприємництва (GET TEST); тест-опитувальник самоорганізації діяльності; тест самодетермінації; шкала самоефективності Р. Шварцера, М. Єрусалема; розроблена нами анкета, спрямована на виявлення факторів, що сприяють розвитку прагнення до підприємницької діяльності, стимулів для початку власного бізнесу та особистісних якостей підприємця. Для статистичного аналізу отриманих даних використовувались методи математичної статистики: описова статистика, кореляційний, регресійний, факторний аналіз, порівняння групових середніх за Т-критерієм Ст'юдента для незалежних вибірок.

Дослідження здійснювалось у приватних підприємствах м. Києва і Київської області, що належали до трьох основних сфер діяльності (продаж товарів, надання послуг, виробництво). У дослідженні взяло участь 62 особи – успішних підприємців та початківців, що нещодавно розпочали свою підприємницьку діяльність, – представників малого бізнесу.

Результати і дискусія. Джерела мотивації приходу до підприємництва ми з'ясували на основі розробленої нами анкети. У таблиці 1 наведено дані стосовно найбільш значимих стимулів для підприємницької діяльності наших досліджуваних. Такими є бажання реалізації власних інтересів, мрій, бажання бути незалежним, розрахунок на фінансову користь, наявність ідеї на бізнес, розрахунок на гнучкий графік роботи тощо.

Таблиця 1
Стимули для підприємницької діяльності

Стимули для підприємництва	(%)
Бажання реалізації власних інтересів, мрій	69
Бажання бути незалежним	65
Розрахунок на фінансову користь	49
Наявність ідеї на бізнес	36
Розрахунок на гнучкий графік роботи	31
Схильність до ризику	20
Страх не знати роботу	20
Традиції і сімейний бізнес	13

Більшість підприємців основними мотивами підприємницької діяльності зазначали мотиви ініціативи і активності, мотивів поваги та самоповаги, самореалізації, мотиви ризику (таблиця 2). У своїй діяльності підприємці прагнуть проявляти активність, ініціативу, засновуючи власну справу; також прагнуть *поваги та самоповаги*, вважаючи діяльність підприємця статусною, реалізуючи певні амбіції; *самореалізації*, оскільки підприємницька діяльність сприяє розвитку своїх здібностей, знань, професійних умінь; частина респондентів називали також *мотиви ризику*, реалізуючи прагнення представити інноваційний продукт, бажання ризикнути і отримати щось нове.

лізуючи прагнення представити інноваційний продукт, бажання ризикнути і отримати щось нове.

Таблиця 2
Мотиви підприємницької діяльності

Початківці	(%)	Успішні підприємці	(%)
Мотиви свободи і незалежності	44,4	Мотиви ініціативи і активності	60,8
Мотиви комерційного успіху	33,3	Мотиви самореалізації	54,8
Мотиви ініціативи і активності	31,9	Мотиви свободи і незалежності	40,9
Мотиви поваги та самоповаги	22,1	Мотиви комерційного успіху	29,5
Мотиви самореалізації	16,7	Мотиви поваги та самоповаги	28,9
Мотиви ризику	16,7	Мотиви ризику	15,6

Таким чином, аналіз виявлених у результаті опитування мотивів показав, що основними є такі: свободи і незалежності, самореалізації, комерційного успіху, ініціативи і активності. Значною кількістю висловлювань також представлено групи мотивів поваги і самоповаги та ризику. Як бачимо, внутрішні мотиви посідають в ієрархії підприємців більш високі місця, ніж зовнішні. Таким чином, можна говорити про те, що мотиви успішних підприємців, які займають в ієрархії мотивів підприємницької діяльності перші позиції (самореалізації, бажання отримати більш високий дохід, прагнення досягнень, свободи і незалежності), мають для них більш високе значення, ніж бажання працювати за фахом і реалізовувати себе як спеціаліст певного напрямку. Комерційний успіх та матеріальне благополуччя, що також мають важливе значення для підприємця, очевидно, зумовлене прагненням до свободи та незалежності. Отримані нами дані узгоджуються з висновками Ю. Пачковського (2007) стосовно того, що у вітчизняного підприємця саме усвідомлення особистої незалежності і самостійності у діях є тим джерелом активності, що визначає діяльність і поведінку ділової людини, складає основу її мотивації. Очевидно, саме ця мотивація є *психологічною основою підприємницького успіху особистості* як суб'єкта підприємництва в розрізі його особистісних компонентів.

Широкий спектр особистісних якостей підприємця змушує шукати серед них найбільш важливі, без яких успіх підприємницької діяльності буде істотно ускладнений.

Отримані результати щодо наявності здібностей до підприємництва серед успішних підприємців та початківців наведені на рис. 1.

Із даних рисунка бачимо, що в успішних підприємців порівняно з початківцями більш вираженими є такі характеристики, як потреба в досягненнях, цілеспрямованість та рішучість, потреба в незалежності.

Достовірні відмінності за допомогою t-критерію рівності середніх для незалежних вибірок було виявлено за трьома характеристиками: схильність до творчості, вміння йти на розумний ризик та цілеспрямованість.

Звичайно, підприємницькі здібності – це найбільш складна для сприйняття і, як наслідок, найменш аналізована частина ресурсів

людини, це спеціальні здібності, що визначають її можливості успішно займатися підприємницькою діяльністю.

Для ефективної підприємницької діяльності та становлення особистості успішного підприємця надзвичайно важливі уміння і навички самоорганізації та самодетермінації діяльності (Bond, Feather, 1988).

Результати вивчення взаємозв'язків параметрів самоорганізації та самодетермінації діяльності підприємців з основними підприємницькими здібностями та якостями представлені в таблиці 3.

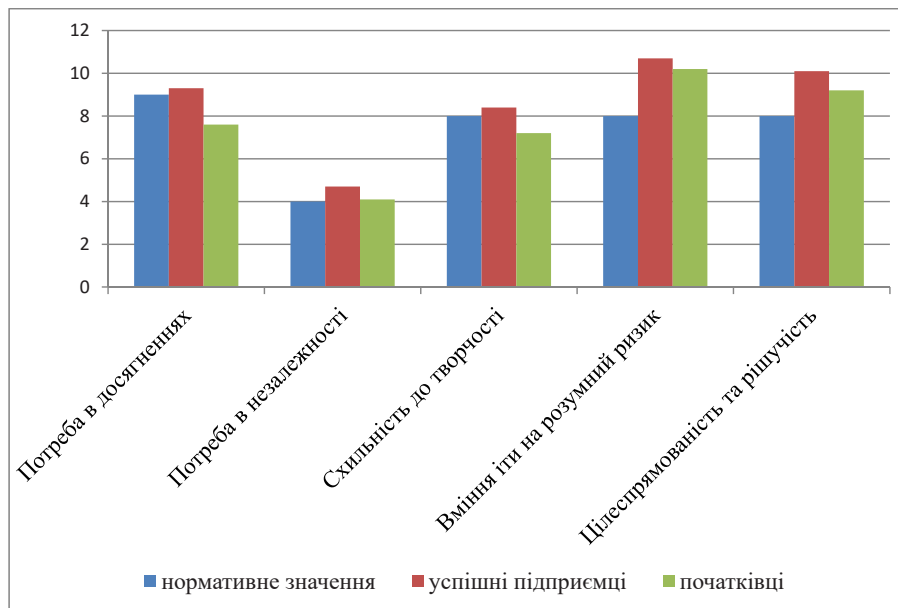

Рис. 1. Середні значення підприємницьких здібностей GET TEST

Таблиця 3

Коефіцієнти кореляції Пірсона між показниками самоорганізації і самодетермінації діяльності та підприємницькими здібностями

		Підприємницькі здібності				
		Потреба в досягненнях	Потреба в незалежності	Схильність до творчості	Вміння йти на розумний ризик	Цілеспрямованість та рішучість
Самоорганізація	Планомірність	-,32*	-,23	,39**	,59**	-,24
	Цілеспрямованість	,77**	,41**	,38*	-,37**	,65**
	Наполегливість	,56**	,49**	,39**	,24	,19
	Фіксація (гнучкість)	-,19	,01	-,22	-,10	,36*
	Самоорганізація	-,33*	-,69**	,05	-,12	-,42**
	Орієнтація на теперішнє	,24	,18	,54**	,36*	,14
Самодетермінація	Автономія	,46**	,67**	,44**	,44**	,57**
	Самовираження	,57**	,50**	,24	-,14	,58**

** Кореляція значима на рівні 0,01 (двостороння); * Кореляція значима на рівні 0,05 (двостороння).

Отримані дані свідчать про достатньо сильні зв'язки показників самоорганізації і самодетермінації підприємців з їхніми підприємницькими здібностями. Зокрема, автономія корелює з усіма показниками підприємницьких здібностей. Самовираження, планомірність, цілеспрямованість також мають сильні та середньої сили зв'язки з підприємницькими здібностями.

Показник самоорганізації має обернені кореляційні зв'язки з потребою в незалежності та цілеспрямованістю і рішучістю, очевидно, це є свідченням важливості розвитку самоорганізації особистості для успішності її підприємницької діяльності.

На основі факторного аналізу у структурі особистісних якостей, що забезпечують успішність підприємницької діяльності (таблиця 4), було виділено 4 фактори, 80,43% в загальній дисперсії даних.

На основі даної таблиці ми можемо проаналізувати виокремлені фактори, що забезпечують успішність підприємницької діяльності, назвавши їх умовно «самодетермінації», «досягально-цільовий», «компетентності», «самоорганізації».

Аналіз змістовного наповнення факторів свідчить про те, що особистісними основами успішної підприємницької діяльності людини є прагнення до свободи і незалежності, прагнення до саморозвитку та самореалізації, самоефективність особистості, віра у свої можливості, потреба в досягненнях; вольові і організаційні здібності людини, здатність структурувати свою поведінкову, визначеність цілей, осмисленість життя та цілеспрямованість, самоорганізація, здатність контролювати події життя, наполегливість,

планомірність, цілеспрямованість; інноваційність мислення, прагнення до новизни, розвинута інтуїція, вміння йти на розумний ризик, зважена оцінка власних можливостей, схильність до творчості

Така характеристика факторів дає пояснення особистісних основ ефективної підприємницької діяльності, оскільки сукупність параметрів, що піддавалась процедурі факторного аналізу, була визначена на основі обґрунтованих компонентів структури особистісних рис, що визначають підприємницький успіх людини.

Висновки

1. Провідна роль у психологічних чинниках підприємницької діяльності належить мотивації самореалізації особистості, практично наряду з мотивами комерційного успіху та свободи і незалежності. Основними мотивами підприємницької діяльності є мотиви ініціативи і активності, мотивів поваги та самоповаги, самореалізації, мотиви ризику.

2. Результати дослідження здібностей до підприємництва серед успішних підприємців та початківців показали наявність достовірних відмінностей: в успішних підприємців більш вираженими є такі характеристики, як потреба в досягненнях, цілеспрямованість та рішучість, потреба в незалежності; найбільш вираженими у них є схильність до творчості, вміння йти на розумний ризик та цілеспрямованість і рішучість.

3. Особистісні якості підприємців мають тісні внутрішні структурні взаємозв'язки і взаємозалежності. Що свідчить про складну та багатогранну особистісну детермінацію підприємницького успіху, важливе значення в якій належить факторам особистісної

Таблиця 4

Матриця компонент факторного аналізу

Фактори	Компонент			
	1	2	3	4
Факторне навантаження	36,64 %	21,45 %	11,75 %	10,58 %
Самовираження	,822	,020	-,121	,070
Потреба в незалежності	,769	-,342	-,318	,070
Цілеспрямованість та рішучість	,720	-,463	,057	,432
Автономія	,694	,078	,314	,169
Самоефективність	,673	,142	,388	,235
Наполегливість	,384	,781	-,269	-,395
Планомірність	,048	,776	-,154	,333
Потреба в досягненнях	-,481	,727	-,083	-,344
Цілеспрямованість	-,372	,669	,554	-,055
Вміння йти на розумний ризик	,045	-,040	,701	,145
Схильність до творчості	,384	,564	,671	,074
Орієнтація на теперішнє	,538	-,211	,620	-,159
Самоорганізація	-,598	-,050	-,109	,766
Фіксація (гнучкість)	-,155	-,218	-,216	,676

автономії, самовираження, цілеспрямованості, планомірності та самоефективності.

Внутрішньою основою успішної підприємницької діяльності людини є прагнення до свободи і незалежності, самоефективність; віра в свої можливості; потреба в досягненні; вольові та організаційні здібності; визначеність цілей; осмисленість життя; цілеспрямованість; самоорганізація; здатність контролювати події життя; наполегливість і планованість; інноваційність; прагнення до новизни; інтуїція; вміння йти на розумний ризик; схильність до творчості.

Факторами розвитку особистісних якостей, що сприяють успішності підприєм-

ницької діяльності, є показники самоде-термінації – автономія та самовираження; найбільший вплив на їх розвиток мають такі характеристики особистості, як «потреба в незалежності», «схильність до творчості», «самоорганізація», «самоефективність», «потреба в досягненні» та «планованість».

Перспективи подальших досліджень полягають у порівняльному дослідженні психологічних чинників ефективності підприємницької діяльності особистості в малому та середньому бізнесі, а також розробці системи ефективних заходів, спрямованих на розвиток особистісного потенціалу підприємця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карамушка Л.М. Худякова, Н.Ю. Мотивація підприємницької діяльності. Київ-Львів : Сполом, 2011. 208 с.
2. Кулаковський Т.Ю., Кулаковська, О.Г. Підприємницькі наміри як передумова підприємницької діяльності. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 194–200.
3. Креденцер О.В. Поняття «внутрішньоорганізаційне підприємництво»: теоретичний аналіз проблеми. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2015. № 3. С. 66–72.
4. Лазорко О.В. Задоволеність працею як особистісний ресурс професійної безпеки фахівців стресогенних професій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 2. Том 1. С. 41–47.
5. Москаленко В.В. Підприємництво як предмет дослідження економічної психології. *Актуальні проблеми психології*. 2003. Том 1. Вип. 11. С. 17–20.
6. Москаленко В.В., Сила Т.І. Підприємливість як творчість. *Актуальні проблеми психології*. 2018. Том 1, Вип. 48. С. 38–45.
7. Пачковський Ю.Ф. Психологія підприємництва. Київ : Каравела, 2006. 408 с.
8. Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство, или Как завести собственное дело и добиться успеха. Москва : Прогресс, 1992. 191 с.
9. Cooper D., Peake W., Watson W. Seizing opportunities: The moderating role of managerial characteristics on the relationship between opportunity-seeking and innovation efficacy in small business. *Journal of Small Business Management*. 2016. No 54. P. 1038–1058.
10. Dubini P. The influence of motivating and environment on business start-ups: som hints for publicies. *Journal of business venturing*. 1989. Vol.4. No 1. P. 11–26.
11. Bond M. J., & Feather N. T. Some correlates of structure and purpose in the use of time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1988. No 2. Vol. 55. P. 321–329.
12. McClelland D.C. Achivement and entrepreneurship: A longitudinal study. *Journal of Personality and social Psychology*. 1965. Vol. 1. P. 389–392.
13. Peterson C., Seligman M.E.P. Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification. N.Y. : Oxford University Press, 2004. 816 p.
14. Setiawan J. L. Examining Entrepreneurial Self-Efficacy among Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2014. No 115. P. 235–242.

REFERENCES:

1. Karamushka, L.M. Hudjakova, N.Ju. (2011). Motivacija pidpriemnic'koї dijāl'nosti [Motivation of entrepreneurial activity]. K.-L'viv : Spolom [in Ukrainian].
2. Kulakovs'kij, T.Ju., Kulakovs'ka, O.G. (2016.). Pidpriemnic'ki namiri jak peredumova pidpriemnic'koї dijāl'nosti [Entrepreneurial intentions as a prerequisite for entrepreneurial activity]. *Nauka i osvita – Science and education*, 5, 194–200 [in Ukrainian].
3. Kredencer, O.V. (2015). Ponjattja «vnutrishn'oorganizacijne pidpriemnictvo»: teoretichnij analiz problemi [The concept of «intra-organizational entrepreneurship»: theoretical analysis of the problem]. *Organizacijna psihologija. Ekonomichna psihologija – Organizational psychology. Economic psychology*, 3, 66–72 [in Ukrainian].
4. Lazorko, O.V. (2015). Zadovolenist' praceju jak osobistisnij resurs profesijnoї bezpeki fahivciv stresogennih profesij [Job satisfaction as a personal resource of professional safety of specialists in stressful professions]. *Naukovij visnik Hersons'kogo derzhavnogo universitetu – Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological sciences*, 1(2), 41–47 [in Ukrainian].
5. Moskalenko, V.V. (2003). Pidpriemnictvo jak predmet doslidzhenja ekonomichnoї psihologii [Entrepreneurship as a subject of economic psychology research]. *Aktual'ni problemi psihologii – Actual problems of psychology*, 1(11), 17–20 [in Ukrainian].
6. Moskalenko, V.V., Sila, T.I. (2018). Pidpriemlivist' jak tvorchist' [Entrepreneurship as creativity]. *Aktual'ni problemi psihologii – Actual problems of psychology*, 1(48), 38–45 [in Ukrainian].

7. Pachkovs'kij, Ju.F. (2006). Psihologija pidpriemnictva [Psychology of entrepreneurship]. K. : Karavela [in Ukrainian].
8. Hizrich, R., Piters, M. (1992). Predprinimatel'stvo, ili kak zavesti sobstvennoe delo i dobit'sja uspeha [Entrepreneurship, or How to start your own business and achieve success]. M. : Progress [in Russian].
9. Cooper, D., Peake, W., Watson, W. (2016) Seizing opportunities: The moderating role of managerial characteristics on the relationship between opportunity-seeking and innovation efficacy in small business. *Journal of Small Business Management*, 54. 1038–1058.
10. Dubini, P. (1989) The influence of motivating and environment on business start-ups: som hints for publicies. *Journal of business venturing*, 4(1). 11–26.
11. Bond, M. J., & Feather, N. T. (1988) Some correlates of structure and purpose in the use of time. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2(55). 321–329.
12. McClelland, D.C. (1965) Achivement and entrepreneurship: A longitudinal study. *Journal of Personality and social Psychology*, 1. 389–392.
13. Peterson, C., Seligman, M.E.P. (2004) Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification. N.Y. : Oxford University Press, 816 p.
14. Setiawan, J. L. (2014) Examining Entrepreneurial Self-Efficacy among Students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 115. 235–242.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2022.
The article was received 29 July 2022.